

ZORA.

Časopis za zabavo in poduk.

Izhaja
dvakrat na mesec, 1. in 15.
dne na celi poli.

Stoji po pošti za celo leto
4 gld. za pol leta 2 gld. — Za
dijake in učitelje celoletno
2 gld. 50 kr.

Franciška z Rimini.

Žalostna igra v petih dejanjih.

Spisal Silvio Pellico.

(Dalje.)

- Lančot. Pa al čutiš to Franciška?
Nikoli ne bi rekel bil ti tega,
Kar siloma sedaj mi gre iz srca:
Ljubila bi me — pa gorjé — ne moreš! —
- Franč. Kaj meniš?
- Lančot. Jaz ne pravim, da si kriva —
Tud nehóte kedaj občutki nam
- Franč. Kaj meniš, kaj? —
- Lančot. Oprosti — jaz ne mislim,
Da kriva si — ponavljam ti, o žena!
A tuga tvoja — bi li bila — morda
Teži pa srce ti — ljubav nečastna?
- Franč. Branite, oče, moja čast — recite mu —
Ti pa prisego sprejmi, da nedolžno.
Brez krivde sem živela zraven vas —
Da zraven tebe kot soproga tvoja
Ni sence dala nisem ljubomoru! —
- Lančot. Oprosti — sumnje mati je ljubezen! —
Pogostem mislil sem: ko deklica
Še nežna bila je — morda v ljubezni

- Nedolžnej je za družega se vnela,
 Ter hrani tiho zdaj spomin na drazega, —
 Dolžnosti svoje pa zató ne zabi —
 Zakaj pa bi — skrivnost iskaje njeno —
 Ponavljal bolečine srčne jej? —
 Zakrito naj jo ima vedno v prsih! —
 Al reči moram ti: do vrha sumnja
 Narasla mi je neki dan, ko brata
 Povzdigoval sem tvojega visoko,
 Da s tim vtolažim tužno srce ti —
 V neznanskem si genotji vskriknola:
 „O kam prijatelj tajni duše moje,
 O kam si prešel — daj, o vrni se —
 Da predno ko umrem, še vidim te!“ —
- Franč. Jaz rekla sem? —
- Lančot. Vsaj ne mislé na brata! —
- Franč. Celó ko bledejo, loviti misli
 Nesrečnim — bedni so — a to ni dosti —
 Brezčastni tudi biti morajo! —
 Njih jadno srce zaničuje vsakdo —
 Sočutje njim hineč — črti je vsak —
 A ne od vas sočutja — smrt želé si
 Ko dalje me ne boš vstrpeti mogel,
 Pa grob mi odpri — rada pojdem vanj,
 Oj rada — samo da ne gledam več — moža! —
- Gvido. Al bledeš, hči? —
- Lančot. Zakaj z očesom besnim
 Srdito gledaš me? — kaj sem ti storil? —
- Franč. Al nisi vzrok le ti vsim bedam mojim?
 Zakaj si me odtrgal od zemljé,
 Katera matere kosti mi krije? —
 Tam lajšal bil bi čas britkosti moje,
 Tú — vse je vzbuja i ponavlja vedno.
 Spominjam pri stopinji vsakej se . . .
 Oh meša se mi v glavi — ne verujta . . .
- Lančot. V Raveno vrni, ljuba, se z očetom! — (*Hoče oditi.*)
- Gvido. Postoj, o knez! —
- Lančot. Pravico svojo puščam. —
 Na domu tvojem ne poiščem te,
 Da te odpeljem. Ako se ti mrzim,
 Če prav sem mož tvoj i te srčno ljubim,

- Ne bodeš videla me več! Skesána
 Pak morebiti da se kdaj povrneš,
 In milo sprejmeš tužnega soproga! —
 Britkost i tuga me bo spremenila,
 In ti, oh ti ne boš me več spoznala;
 Al meni razodelo srce bo,
 Da si mi blizo — odpustivši ti
 V naročje rádostno ti poletim — — —
- Franč. Zakaj pa jokaš se, Lančot? —
- Gvido. O hčerka! —
- Franč. Ste li kdaj videli bolj krivo hčer,
 Soprogo nehvaležnišo, moj oče? —
 Besede grešne vbegajo mi v tugi,
 Pa jezik le pošilja je na dan! —
- Gvido. Očetu svojemu ne krajšaj dni,
 Ne gubi možu vsih kreposti blazih,
 Za katerih radi Bog mu je dodelil
 Soprogo ljubljeno i vredno. Laglje
 Na grobu bode mi zemljica črna,
 Na njo če nekdam pokleknivša vzdihneš,
 Da z deco i ljubeznijo soproga
 Visoko si osrečila in blažno! —
- Franč. Jaz krajšala očetu bi življenje?
 Nikoli — hči in žena hočem biti,
 Naj Bog mi k temu podeli krepost, —
 Prosita ga z menoj! —
- Gvido. O hčerki mojej
 Podeli blažni mir! —
- Lančot. In ženi mojej! —

~~~~~

Tretji nastop.

Sluga in prejšnji.

- Sluga. Nek tuji vitez prosi, da pristopi.
- Franč. (*Gvidu.*) Počitka, vam je treba! hodimo v sobo!
 (*Odide z Gvidom.*)

Ljubezen Urha Celjskega.*)

(Historična novela spisal Št. Lapajne.)

I.

Ne veseli se tuje sreče,
Podira rad, mori povsod,
Ne gane ga oko proseče
Za mlado kri, nedolžni rod.
Stritar.

Bilo je pred pustom leta 1455. Hudi mraz in sneg, ki brijeta krog hiš in palač dunajskih, ne ovirata nič priprave za veselice in zabave. Tudi v krasni palači grofa Urha Eicingerja se vse vrti in trudi večer kolikor mogoče zanimiv in prijeten narediti. Saj ima tudi svoje vzroke. Kdo ne pozna premogočnega grofa Urha Celjskega? Kdo ne njegov velik upliv na vso vlado in celo na osebo ogerskega kralja Ladislava in nemškega cara Friderika III.? Celjski bo glavni gost današnjega večera, ta bode počastil sè svojo nazočnostjo svojega prijatelja in tekmeca in tako večeru vzvišeno pomembo dal.

Svoj prihod so že naznanile osebe najvišega stanu, plemenitaštva in prvi stanovi vsega Beča. S takim in enakim spodbuja svoje služabnike in strežaje, ki so za veselico pripravljali. Sam pa ogleduje izpod nizkega čela sè svojimi črnimi očmi vse kretanje in gibanje i najmanjši pogrešek ne odide njegovemu ostremu pogledu.

A vse druge namene ima Eicinger, ko se pripravlja tako marljivo za veselico. Nič manj ko slavljenje svojega tekmeca mu je mar. Njegov bistri duh gledé v daljno prihodnost, njegova častilakomnost presežena samo od Celjskega je bila nagon te veselice. Zdaj ali pa nikoli hoče podreti Celjskega, zdaj ali pa nikoli hoče stopiti v njegove stopinje. Vedé, da človek zgubi skoro vso individualnost v goreči ljubezni; vedé, da se človek v ljubezni ne meni veliko za reči, obsegajoče ta svet, da živi takrat le svojej ideji, da živi v dosego kraljice svojega sreca, sklene ta diplomat zaljubiti svojega tekmeca. Pa ne zaljubiti v nedolžno nježno deklico, katero dobiti ne stane Celjskega veliko težav, ampak zaljubiti ga hoče v prvo lepoto dunajsko, ktera zna vse zapeljive umetnosti, ktera pozna ranljive strani človeškega srca, v kocketno in razuzdano soprugo poštenega moža. Ne zmeni se, da podre s tem zakonsko srečo poštenega soproga, ne zmeni se za nedolžnega otročiča še v zibeli. Kaj so mar premetenemu diplomatu nasledki, ki bi znali iz tega nastati? Sebe iz zadreg izleči mu nij mar, ako prav pokoplje s tem mirne in poštene družine. Edino pred očmi mu je dosega svojih želj, neomejena častilakomnost. Sredstvo pa mu mora biti

*) Urh Celjski, ban hrvatski in gubernator avstrijski, pozneje ogerski, je imeniten zaradi velikega upliva, kterega je imel na vlado in osebo ogerskega in nemškega kralja. Njegova smrt, umorjen je bil namreč od Lad. Hunjadja v Belemgradu l. 1456, je imenitna.

ta veselica. Tu jih hoče spraviti skupej in si s tem postaviti lestvo svoje pozneje visokosti. Ko se mu zdi že vse za veselico vredjeno, se podá od doma naravnost k Kamili Engelheimovi. Mej potem premišljuje, pod katerim imenom bi jo najležeje k veselici povabil, da bi ne razžalil visoke stanove in nježni spol; dalje premišljuje, kako bi jo najležeje sprijaznil s Celjskim. Slednjič že blizo njenega stanovanja mu pade ime Arnstein v glavo. —

„Da, da pod imenom grofinje Arnsteinske ji je odprta dvorana k veselici; pod tem slavnim imenom jo bo tudi Celjski čislal“.

Pri zadnjih besedah vstopi v hišico. Bilo je majhno poslopje rudeče barvano ravno na oglu ozke ulice. Ne bodemo se trudili izvediti iz njunega pogovora sklep, pustimo jih, ter preskočimo nekoliko ur . . .

* * *

Na stolpu cerkve sv. Štefana je odbila ura ravno sedem. Sem ter tje drdrajo kočije, iz raznih ulic prišedše se ustavljajo pred palačo Urha Eicingerja. Lepo oblečeni gospodiči, zale gospodične stopajo iz vozov, ter hité po krasnih stopnicah v sobo, kder jih čaka dovolj zabave. Pojdimo za njimi, ter si oglejmo nekoliko dvorano in zbrano družbo, pa ne pozabimo pogledati tudi za zagrinjalo. V prvi sobi, v katero dospemo, vidimo blazinjene stole, umivalnice, toaletne mizice in mnogo družih reči; celi trop galoniranih strežajev v različnih livrejah napolnujejo te sobe. Po vsem tem torej smo v predsobi. Od tod pridemo v jedilno sobo. Pogrnene mize napolnjene z najredkejšim južnim sadjem, najizvrstnejša vina in celi stolpi sladkarij se vzdigujejo pred našim očem. A vendar ne najdemo v teh sobah nobenega gosta, le tu pa tam se prikaže kaka služéča osoba, ki prinaša ali odnaša to in ono. Večo pazljivost pa zaslužijo sobe, v ktere se sedaj podamo. Prva je igralna soba, druga pa dvorana za ples. V prvi nahajamo le stareje osebe, osebe že sè sivimi lasmi. Ti so židovi tistega časa; imenovali bi jih, ko bi bile razmere take, ko dandanas, borzijance. Tu pa tam pri štirovoglatih mizicah sedijo ti gostje, pazljivo skoro strastno kvarte v roki drže in kobre sem ter tja premetaváje, pred njimi pa je kupček zlata ali pa srebra, kakor je sreča, večja ali manjša. Pa le naprej nas nekaj drvi, še toliko časa nam ne dopusti, da bi vsaj nekoliko te značaje in obraze opazovali.

V plesalnej dvorani pa je zbran ves cvet tedanje dunajske gospôde; prišli so vsi, kakor jih je povabil osnovatelj te veselice. Nekako nemirno išče okó onega, zarad ktereга je napravljena veselica. Tam v kotu sedi na mehkem naslonjaču in zraven sebe — Kamilo Engelheimovo, ali kakor se tu imenuje grofinjo Arenstajnsko. Dosegel je torej prvi del svojega namena Eicinger; kako bo družega, bomo videli. Iz žarečega

obraza in strastno blisčočih oči Celjskega sklepamo lahko, da ga ima kometna sirena popolnoma v svoji oblasti. Pa ravno sedaj je pričel orkester s šumečo godbo k plesu vabiti; pogledjmo zi nekoliko še druge goste. Tu pleše Albertina hči Eicingerova z Robertom Lambergarjem, Klara s Teodorjem Abfalterjem, Kunigunda Averjeva s Štejnerjem; zadnji par pa se privrtita Urh s Kamilo. Njuni gracijozni ples prekosi vse druge.

II.

In meni in tebi gine mladost,
Ne pride več ura zamujena;
Izpijva ljubezni zadnjo sladkost,
Ljubiva — ljubiva se lepa žena.
Sritar.

Precej po plesu se podata v igralno sobo. K najzadnjeji mizi se vsedeta; dolgo sedi tiho Ulrich zraven ljubljene, rahlo jo za roko drže, ter v črne strastno leskeče oči gledaje, ne zmeni se za šepetanje med drugimi gosti. —

„Nijste pozabili obljube, predraga gospa?“ prične Urh.

„Nikakor ne, še zmirom gori moje srce do vas z ono gorečnostjo, ko prvi trenotek, ko sem vas, lepi gospod, spoznala. Žalibog pa ne more najina ljubezen nikakor obstati, ker vas, kakor mene vežejo zakonske vezi. Željno čaka vas žalostna in ljubeča soproga; name pa soprog, ki mi sicer ljubezen hlina, a o tem nič ne čuti“, dé s topečim glasom Kamila.

„Zakaj bi ne morala najna ljubezen obstati? Kdo bi hotel naju ločiti? Kdo se je kterikrat stavil Urhu Celjskemu? Nihče, pa tudi najni ljubezni, nihče. Ljubeča soproga čaka na-me? Soproga pač, a ne ljubeča. Kdo more zvati to ljubezen, kar zveže brezsrčna etiketa? Ko bi bil vas poznal, lepa gospa, nikoli bi se ne bila imenovala Katarina soproga Celjskega. Pa kedaj smem vas na domu obiskati?“

„Na domu? — Grofinja Kamila Arnstajnska pač nijma doma. Vpeljal me je Einciger v to častito družbo, ker se je bal izjaviti pravo moje ime, pravi moj stan. Jaz sem Kamila Engelheimova. Prevaro sem odkriti morala, da še lahko izstopite iz pota, na kateri ste stopili, da še lahko izrujete korenine ljubezni“, odgovori Kamila z vetrilom zrak si pihaje, in dobro pozna je vspeh svojih besed.

„Sem mar vas vprašal po imenu, po stanu? Vi ste mi kraljica mojega srca, pod katerim koli imenom. Jaz ne odstopim od ljubezni, ljubiva se, dokler je čas. Pa kedaj smem priti vas obiskat? Odprite mi še duri stanovanja, kakor ste mi odprli duri srca.“

„Pridite jutri, pa ne pod pravim imenom. Kot mladi vitez, pridite k šivilji Kamili, pod katerim koli vzrokom“.

„Naj zadosti toliko, vidim, da postaja naju pogovor že sumljiv. Začniva sè šahom“.

Z veliko umetnostjo prelaga lepa gospa šahove podobe, tu pa tam napové izvrstnemu igralcu kaki šah. Vendar zmirom zmaga le Celjski.

Drugo jutro vstane Urh, ko je bil dan že velik. Naglo se napravi, ter ukaže kočijažu napreči. Namen njegovega pota nam je znan. Kmalu ga vidimo stopiti v malo hišo. Kamila sedi pri oknu, pogleduje sem ter tje iz zagrinjala skrivši na ulico. Pred njo pa stoji precej priletan mož, ne sicer ravno grdega obraza, vendar mu pokriva sem ter tje kak sivi las med črnimi brki lica in brado. Skrb mu je zgrbila lice, ter prezgodaj potrla; vendar mu ni vzela mladenškega ognja in goreče ljubezni do Kamile. Dolgo stoji molčé pred njo, slednjič jame s žalostnim glasom:

„Ko bi ne imel tebe, draga Kamila, že davnej bi me ne bilo več; ti si mi tolažba in podpora. Ko bi ti ne znala s tako spretnostjo šivati, bi se nama slaba godila, tako pa vendar še kaj ostane za tvoje privatne veselice, ktere ti nočem nikakor kratiti. A ta spomin, da me žena redí, je nestrpljiv.“

„Pusti te žalostne spomine, saj ti nikoli ne očitam; tvoja ljubezen in tvoje radovoljno prenašanje mojih napak me tolažita in delo olajšujeta.“ Komej izgovori zadnje besede, ko vstopi Urh v sobo. Kakor je z veseljem vstopil, tako iznenadejan je ostal pri vratih, ko je zagledal soproga pri svoji ljubici. Vendar prece si pomaga iz zadrege, ter praša z navadnim glasom, nekoliko ponižno po šivilji Kamili Engelhajmovi. „Ta sem jaz, reče oči pobešaje mlada gospa, kaj zahtevate od mene“?

„Zvedel sem v mestu o vašej ročnosti in spretnosti v šivanji, zategadel prosim vas, da bi blagevolili mi nekoliko sraje narediti.“

„Zakaj bi ne, ker si poboljšam nekoliko naše stanje,“ dé Kamila.

„Čas je v pisarno iti, Bog te obvari Kamila,“ reče Albert. Ploskeči poljubek, gorek objem, ter se zgubi skozi vrata.

Žaréče oko se zasveti strastnemu Urhu, z zobmi zaškriplje, ko vidi ta prizor.

„O draga Kamila, o solnce, brez ktereга ne morem obstati! Koliko sem trpel ta čas, je nepopisljivo. Le zavest, da me ljubiš, mi je dala moč, da sem se zdržal pred soprogom. Dovoli, da te smem vsaj te kratke trenutke tako imenovati.“

„Vendar vas ne morem drugače ko skrivši ljubiti; naj bode denašnji obisk prvi in zadnji.“

„Prvi pač, pa ne zadnji. Dokler se bom na Dunaju mudil, bom zmirom pri vas. Vaš soprog se bo udal, ko mu bom z rumenjaki oči zaprl.“

„Motite se, ako menite, da se da moj mož podkupiti, akoravno niste zmirom pri meni, se vendar ljubiva, kakor do zdaj. Vsaki dan pričakuje soprog službe in potem bom morala tudi jaz ž njim,“ odgovori Kamila. —

„Službe pričakuje? — O zlata misel! Jaz potrebujem oskrbnika na mojem gradu v Bertholtsdorfu. Bi ne prevzel vaš soprog te službe? Jaz mu podelim službo, vi ga pa pregovorite, da vas vsaj pol leta v Beču pusti.“

„Dobro. Pa skrivnostno in natanko moramo delati, da ne sluti ničesar, ker je zelo ljubosumen. Vas ne sme nikoli kot grofa Urha Celjskega poznati. Pa odidite, ker vem, da se gotovo že kesa, da me je samo pustil.“

„O kedaj pride čas, ko te bodem imel zraven sebe, kedaj te bodem imel vso sam in nihče drugi!“

Strastno je k sebi pritisne, ji da gorak poljubek na rudeče ustnice, ter se poda naravnost na dvor k Ladislavu zaradi velikih opravil. Nikakor nij torej zavirala ljubezen njegovo častilakomnost; ravno tako, ko poprej je opravljal vsa opravila. Motil se je torej Eieinger.

Z veseljem je v mislih preštevala rumenjake, ktere ji bo Eieinger dal; z veseljem je že v mislih obiskovala vse veselice na strani imenitnega in prebogatega Urha, ko vstopi nenadoma soprog. Vrag ljubosumnosti ga je pripodil iz pisarne. Ves spehan prileti skozi vrata, ter vpraša prvo po gospodiču, ki je prinesel robače delat.

„Kaj mu hočeš?“ vpraša zvita soproga.

„O ničesar, pa — sej veš —“ se izgovarja Albert.

„Ha, že vem ljubosumnost, kaj ne, dragi Albert, te je prignala iz pisarne?“

„Kaj bi tajil. Tudi to. Največ pa, ker mi jo gospod odpovedal službo; še do konca meseca bom opravljal ta posel. Kaj bo potem, ne vem. Morebiti — morda je bil ta kak mogočen gospod. Menil sem ga še pri tebi najti.“

„Vprašala sem ga. Rekel mi je, da potrebuje Urh Celjski oskrbnika na svojem gradu v Bertholtsdorfu, plača je tudi dobra. Prosi, znabiti ti jo podeli.“

„Kaj meniš mene? Misliš, da se bom jaz vklanjal grofu Celjskemu, trinogu in tlačitelju vsega cesarstva?“

„Saj ne bode treba. Celo leto ne obišče posestva. Prošnjo spiši, predstavljati se mu ne bode treba.“

Slednjič se vendar uda prošnjam svoje soproge, deloma, ker mu preti žalostna prihodnost, deloma, ker je ljubil svojo soprogo preveč, da bi ji odrekel kakovo prošnjo.

(Dalje prih.)

Šáhnáme ali Kraljeva knjiga.

Glinski.

Poleg indijske literature je zarad starih pravljic, ki so se tudi po Evropi zaplodile, najvažniša novopersijska, vzlasti njena epika. Vendar je bila do sedaj le malo znana. Celo nemški učenjaki, ki so se do poslednjih let tem raji brigali za kako slovstvo ali kak narod, čem dalje od njih je bil po času in prostoru, so jo precej zanemarjali. Vlani še le je prof. Graf priobčil v Mrgl. Ztg. obširnišo, zanimivo razpravo o najlepših, starejih persijskih pesmih. Za njim je posnel H. Ethé glavne pripovedke iz tega slovstva v lahko umljivi, vendar strogo znanstveni obliki ter je nekoliko primerjal zapadnim pravljicam. Slovanskih pripovedek seveda ne omenja, ker mu niso znane. Dlja tega spozorujemo prijatelje slovenstva na pripovedke persijske ker vemo, da se mnogo enacih tudi pri nas nahaja; veliko jih je uže nabranih in zapisanih, še več jih pa čaka nabiratelja. Marsikdo se bode prebiraje na pr. Šahnáme v nemškem prevodu od Schacka, spomnil pripovedek, na katere popreje ni mislil, da-si jih je v mladosti mnogokrat slišal.

Tragiških sporov ali konfliktov, ki bi se dali porabiti za pesništvo, pravi Ethé, ni ravno veliko v tej epiki. Ali isto opazujemo tudi pri drugih narodih. Helleni so imeli gotovo izvrstno in obširno epiko, ali tragiških sporov celo ova nima preobilo. Temu so menda najboljše priče slavni tragiki hellenski Aeschylus, Sophokles in Euripides. Vsi trije so se držali epiških pripovedek, vsi trije so rabili večkrat iste motive, iste osebe in prav take drame njihove so bile najlepše in najbolj priljubljene. In današnji dramatik od Shakespeara do najnovejše dobe, ali ne iščejo tragiških konfliktov po vseh slovstvih, po vsej zgodovini celega sveta? Mimo grede le opomnimo, da je nespametno, ako se od pesnika, vzlasti od dramatika zahteva, naj rabi le domače snovi, ravno ker je uprav tragiških motivov povsod le malo in se nikomur ne more ukazati, kako dejanje, kaki značaji naj ga navdušijo. Bolje opravičene so one zahteve epiku, romanopiscu in komiku nasproti, ker moreta poslednja dva vsakdanje življenje v poštevek jemati, epika pa, vsaj junaška, je brez narodne podlage nemogoča.

Najimentioniške in najmogočnije med vsemi pesniškimi deli cele jutrove dežele je Šahnáme, t. j. Kraljeva knjiga pisana od persijskega pesnika Firdúsija v desetem veku po Kr. Snov ji je jako različen, junaška dejanja so velikanska in presegajo z mogočno tragiko in silovitimi strastmi ne le srednje-nemško nibelunško pesen, temuč tudi Homerjevo Ilijado. Toda one jasnosti v situacijah, one klasične plastike, one estetične zmernosti in treznosti, ki zamuče vse, kar je zoprno človeškemu čuvstvu, da-si je

tragiško ali velikansko, manjka v Šáhnâmi ravno tako, kakor v nibelunški pesni; to so nedosegljive prednosti hellenske epike, in same Homerjeve pesni morejo nam učistiti estetično čuvstvo, samo one biti pravilo junaške epike.

Kakor Homerjeva in nibelunška pesen, kakor vsaka prava junaška epika, tako nam opisuje Šáhnâme celo življenje, vse mišljenje in čutje naroda v najstarejši njegovi junaški dobi. Podlaga velikanski, iz 60.000 včrznih parov sestavljeni pesni niso izmišljeni dogodjaji, nego zgodovinska dejanja. Toda epopeja ni in ne sme biti zgodovina. Tako tudi persijski epos ne pripoveda dejanj, kakor so se godila, temuč kakor so se po ustnih sporočilih v stoterih letih spremenila in preobrazila. Zložil je Firdûsi epopejo, iz starih narodnih pesni in pravljic v eno skupino. Enako so nastale Homerjeve epopeje, enako je Siegfried Kapper venec srbskih narodnih pesni združil v veči epos. Da se je tudi nibelunška pesen na tak način zgradila, je dokazal Karl Lachmann. Ker tedaj poznamo pot, po katerem se epika razvijati dá na narodni podlagi, nam ne bode nemogoče domače epopeje obdelovati; gradiva je dovolj, samo resne volje je treba.

Tudi persijski epos, kakor vsi drugi, se ne suče okrog ednega dejanja in edine osebe; ves iranski narod je junak, koje ga prepevajo te pesni, in dejanja, ki se raztezajo čez stotine let, se strinjajo v eni glavni ideji, v trdovratni borbi solnčnega Irana proti mračnemu Turanu, v večnem boji svetlobe in temote, blagosti in zlobe, kakor uči Parse vera. Tudi hellenska in jugoslovanska epika ima dvojno podlago, narodno in versko; obema je vodilo borba zapada proti vzhodu, naobraženosti proti barbarstvu.

Krivnja in pregreha vodite, kakor v nibelunški pesni in deloma pri Homerji, do meščevanja in meščevanje uzročuje novo krivnjo.

Na početku Kraljeve knjige ali Šáhnâme nahajamo epizodo, ki nas opominja kretiškega Minotavra, v katerem so učenjaki prav zasledili Molohov kult; spominja nas pa tudi še drugih po srednji Evropi deleč razširjenih pripovedek v zvezi človeka z zlodejem. Kajti nimajo samo Nemci svojega Fausta, enaka osoba je Poljakom pan Twardowski (pr. Mickiewicz), in kdo izmed nas ni čul o možu praviti, ki je zarad posvetne koristi zlodeju dušo zapisal? Želeti je le, da bi se take in enake pripovedke skrbno nabirale.

Trinog Schak, knežji sin iz Arabije, pravi Firdûsi, se je zarad nasaitne častilakomnosti izročil zlodeju iblis-u, ki mu je vso mogočnost in vse veličanstvo tega sveta obljubil. V podobi zalega mladenča gre zlodej k njemu v službo za kuharja ter ga pita s krvjo, storiti ga srčnejeega in drznejega. Nasledki se kmalu prikažejo. Schak umori svojega očeta, prežene iranskega kralja Džemžida in gospoduje dve sto let strogo in krvočno nad Iranom, da vse ljudstvo pred njim trepeče.

Toda prokletstvo, katero mu je zveza s hudičem nakopala, ga zadene takoj v začetku novega vladanja. Poljubil ga je satanski iblis in vsled tega mu vzrasteti iz pleč dve črni kači, ki ju mora svoje žive dni saboj nositi in enako Minotavru človeškim mesom pitati. Razložek je le, da ovi kači vsak dan zahtevati grozovito pičo, dočim je Minotavr vsakih devet let davek sedmerih deklic in sedmerih dečkov tirjal.

In kakor je krvavi davek spodbodel konči Theseva, osvoboditi Athene nasilja kralja Minosa, t. j. feniškega gospodarstva, isto tako postane mladi junak Ferîdûn, potomec kralja Džemžida, katerega je bil Schak grozovito umoriti dal, meščevalec zatirane domovine; ta persijski Thesev otrese s pomočjo zvestega naroda tiranski jarem in prikuje na gori Demarend vjetega Schaka na skalo, kjer še zdaj vzdihuje po pravljici orientalski.

Pa tudi blagi, vse skozi vrli in pravični Ferîdûn, „solneu enaki, siloviti, belokodrasti, cipresasti junak“, pod kojega modro in dobrotljivo vlado se obilni blagoslov razlije črez vse iransko kraljestvo, občuti kmalu zlobo nemile mu osode; njegova lastna sina nakopljeta mu z grdo nehvaležnostjo najhujše gorje.

Nehoté se spominjamo pri tej živi povesti Shakespearjevega kralja Leara (Liru), in če se tudi cela dogodba ne strinja z angleško dramo, so vendar nekatere karakteristične črte popolnem enake. V obeh pripovedkah se greši zoper najtrdnejšo pravstveno vez, raztrgajo se rodbinske vezi samovoljno in smelo, in kakor v Learu hčere, tako se boré tu sinovi z očetom in bratom za življenje. Ločite se le toliko, da tu sami bratje, malopridneža in nedolžnik, poginejo, oče pa, da-si potrtega srca, zmagalno živ ostane.

Selm in Tûr, starejša, vlade željna, nenasitljiva sina Ferîdûnova, menita, da se jima je pri delitvi kraljestva godila krivica, ker je manjši brat Iredž več prejel, in zahtevata od očeta njegovo prognanstvo iz kraljestva, če ne si bodeata sama iskala pravice z mečem. Umiriti brata, pride blagi Iredž z ljubéznivim pismom od očeta k njima pripravljen odpovedati se prestolu, ako bi se s tem utolažila jeza bratov. V zahvalo zato blagodušje prejme smrt v cvetočih svojih letih — zlobneža ga umorita in s tem umorom se je pričela tragični prevrat ali katastrofa. Ko ugleda Frîdûn glavo umorjenega ljubljencea, onda preklinja enako staremu Learu v slavnem prizoru v nevihti, malopridna sina, prosi z neba plamtečega ognja v njuni srci in požar v njune utrobi, da se celo zverim smili, in moli vsemogočnega boga, naj mu ohrani življenje vsaj tako dolgo, da vstane iz Iredževega rodú mestitelj.

(Dalje prih.)

B a s e n.

J. P.

(Dalje in konec.)

Ko Irs takó Turčine pred seboj žene kot pastir svinje ali ovce, sreča ga naenkrat cela turška vojska, koja je šla na kristjane. Kaj je bilo storiti? „Z vsemi se ne boš vojskoval“, pravi Irs sam k sebi; „ubežati ne moreš in če bi tudi mogel, nočeš zavoljo sramote, da se ti Turki ne bi smijali, kedar bi te uhitili. Najbolje je, ti jim poveš, odkod in kamo te jetnike ženeš“. Na to se bliža paši (najvišemu poveljniku) in mu reče: „Je li tvoj gospod, štambulski car, doma? Jaz mu tu priženem štiri malopridneže, ki tvojemu carju in vsemu carstvu sramoto delajo. Ako je car pravičen, kakor slišim hvaliti ga, tedaj tem ne bode manjkalo zaslužene kazni, meni pa ne zaslužene časti, ker jih pravici dam v roko“. Beg pa, koji je do zdaj zmirom molčal, nekaj od jeze, nekaj z ošabnosti, odpre zdaj usta pa na glas kriči: „Svitli paša, ne verjemi temu neverskemu lisjaku na konji! Najpred nas je za harač goljufal, potem naše konje nekemu nevrednemu kristjanu podaril in enega izmed nas carskih poslancev smrtno pobil. Kako zdaj z nami dela, sam vidiš. Zatorej se ne daj od tega krščenega lisjaka prekaniti!“ Ko paša sliši, da je Irs enega Turčina zaklal, zgrabi ga jeza; hoče pri tej priči glavo mu odsekati, a drugi jegovi tovarišči ga ustavijo pak mu pravijo: „Svitli paša, škoda tvoje sablje, da jo skrhaš na tej nevrednej lebanji. Hitra smrt je premilostna za tega predrzneža; zvezimo ga pa pošljimo v temno vozo (ječo), da ga tam izstradamo in ga potem, kedar bode uže ves izčinžen, na kakov kol nasadimo. Naj ta pes trepeče pred kaznijo, ki ga čaka“. Paša vtekne na to svojo sabljo nazaj v nožnice; jegovi sluge in tovarišči zvrlečejo Irsa s konja in ga denejo v lesice, kterih so polne tovore seboj nosili, da bi krščanske jetnike v nje kovali, in ga pošljejo v bližnje mesto v ječo. Ječa je imela okno in nasproti oknu so postavili visok rtast kol, koji je bil jegovej glavi namenjen, da bi po dnevi in po noči, kedar bi mesec svetil, podobno svoje prihodnje smrti imel pred seboj. Irs je voljno vse pretrpel, ter je sam pri sebi mislil: „Zdaj le trpi, da ti koji pred glave ne sneme. Dokler nosim glavo med ramama, nisem šče vaš!“ — V vozi so mu dajali črez več dni samo skledico vode, a namesto kruha kamen v skledici ter so hoteli, da bi najpreje prav shujšal in potem šče samo toliko živel, da bi mogel na kolu umreti kakor jagnje na režnji. Tako so delali celih deset dni. Irs, ki je bil čvrste postave in preje dobro rejen, s kraja ni veliko maral, šče le deseti den, ko mu je začel želodec silno kruliti, počne premišljevat, kako bode za naprej. Kola se je malo bal; mislil si je, ako v vozi umreš, kola ne potrebuješ; ako pa te hočejo tu izstradati, potem je kol tvoje rešenje. Ko deseti den mine in solnce ednajsti den

naznani, prinese mu usmiljeni jetničar na vse jutro košček kruha. Irs, ki je čez den navadno čez okno gledal, videl je večkrat pod seboj golobe se pasti ali iz smetij pobirati. Pride mu na pamet, da jim začne od svojega kruha dol metati. Ko golobje zapazijo, od kod jim drobtine padajo, pribhajajo tudi na njegovo okno in da bi raji tja hodili, trosi jim Irs na polico in na okno večkrat svojega kruha, tako da so se golobje jega privadili. Takó mu je pa lahko bilo, vsaki den po enega, po dva uloviti, oskubsti in s kamenjem stolčnega pojesti, kar ga je dobro redilo. Perje je skrival pod odrinee, na katerem je ležal, in tako si je uže v desetih dneh dobro h koži pomogel. Golobje so pridno in po navadi priletavali k njemu na okno, in če ravno je vselej eden menj odletel, vendar jih je dosti ostajalo za prihodnost, ker so se poleg tudi plodili. Tako se je dobro poredil, a da bi jetničar jegovega dobrega lica ne videl, vlegel se je vselej, kedar so vrata zaškripala, z obrazom proti steni, da bi mu jetničar ne videl obraza. Tako je preteklo več mesecev, a Turki ga niso na kol nasadili, ker so zavoljo vojske na-nj pozabili.

Med tem ko je Irs v ječi bival, prikaže se v Štambulu nek silni junak, kteremu je bilo imé Arap. Ta je bil za eno in pol glave viši kakor vsi Mohamedanci in je bil tako močen, da je s kazalcem in palcem največšo podkovo zdrobil. Jedel je za deset drugih in pil vselej pol vedra vina; za palico je nosil mlado drevo za črevelj debelo, katero je z levo roko iz zemlje izpipal. Vsakega Turka, s katerim se je bojeval, je premagal, in na zadnje je pred carja štambulskega stopil rekoč: „Postavi mi junaka, ki me premaga; ako me ne zmaga, daš mi hčer za ljubo“. Cesar se močno ustraši, šče bolj mlada caričina, ktera nij hotela črnega Arapa za moža vzeti. Zaprla se je v visoki turenj, in se tam noč in dan jokala pa dejala, da se rajši v morji utopi, kakor da bi za Arapom šla. Car dá vsem ljudem svojega carstva na znanje, kteri bi se junaka čutil, naj pride v Štambul z Arapom ruvat se. A dolgo nij bilo nobenega. To zve tudi Irsov jetničar, in ker se mu je Irs smilil, pové mu, naj se gre raji z Arapom vojskovat, nego da bi v vozi hiral. Irs dá carju povedati, ako ga izpusti iz ječe, da hoče Arapa premagati. Car z veseljem potrdi in pravi: „Irs, ako mi Arapa premagaš, doboš svobodo in caričino“. Gresta se na trg ruvat. Arap je zakrohotal, ke je malega Irsa sebi nasproti zagledal, pak je svoj drog zavrgel rekoč: „Na žabe se ne spuščam s sulico.“ Zaženeta se eden v drugega; Irs se mu oklene levega kolena in ga v zgib pod kolenom tako ščipne, da Arap od bolečine počene, Irs pa mu brž nož pod rebro rine. Turki glasno zavriskajo veselja; car pa stopi s prestolja in Irsu stisne roko od veselja ter reče: „Irs, ker si moje carstvo in mojo hčer rešil, dam ti zlata, kolikor ga z obema rokama vzdigneš, in po vrh šče mojo hčer in te vzamem za zeta, da z menoj v deželi vladaš“.

Irs pa se odkašlja in reče: „Vaša cesarost! Če Vam je prav, dajte mi pošteno kosilo in nekaj okroglih za na pot domu, Vaše hčeri pa nočem. Kaj bi slovenska dekleta dejala, kedar bi se s Turkinjo povrnol? Vladati pa celó ne znam, ampak k večemu orati in kositi. Ako šče smem več prositi, dajte mi tudi svobodo“. Car, kteremu je odgovor jako ljub bil, ker mu nij trebalo ne hčeri ne vladarstva dajati, povabi ga k sebi na obed in potem mu vse žepe zlatá in srebra napolni. Vesel, da je tako srečno rešen, pogleda si Irs Štambul, a ko se ga nagleda, premišljuje, kako bi se v svojo domovino vrnel; kajti se mu je uže tožilo po njej. „Po suhem ne grem več skoz te vražje Turke nazaj, govori s seboj; „tudi je dolg čas, po tistem poti nazaj hoditi. Jaz hočem enkrat svojo srečo na morji poskusiti“. Rekši gre proti ladji, ki je stala blizu v luki in se odpravljala na Laško. Gospodar ladje, kterega je nagovoril, ga vesel sprejme, a tudi brž popraša, ali ima kaj novcev za brodarino. Ali Irs reče: „Za denar me ne vprašajte, rajši mi povejte, če Vam morem na ladji kaj pomagati“. Gospodar je bil zeló vesel te ponudbe, ker je ravno enega mornarja potreboval, ki mu je v Štambul bil ušel ter Irsu delo odkazal. Vozili so se noč in den celi teden in črez, na zadnje pridejo blizu Benedk. Na ladji sta bila tudi en Grek in en Lah, kterega je Grek zavoljo dolgov vklenenega seboj vozil, ker mu nij posojenega denarja o pravem času povrnol, če ravno je domá dosti blagá imel. Grk pa je bil neusmiljen in postava mu ga je dala za sužnja. Irsu se je mladi kupec iz Florencije usmilil, ker je takó žalosten moral na ladjinem krovu priklenen ležati. Irs mu pomigne a Lah ga je brž razumel. Ladja pride po noči blizu nekega otoka; Irs je bil z nekim drugim mornarjem na krovu; Grek je hrčal in spal, Lah pa žalostno v noč gledal. Zdaj mu Irs brž verigo odklene, spusti čolnič, ki je ladji na boku visel, v morje in oni mornar, Lah in Irs spustijo se po vrvi dol v čolniček in so brž na otok odveslali. Grek se zdajci prebudi, ko šče čoln nij bil ravno daleč, in kliče kar more gospodarja ladje in druge iz spanja na pomoč, a ker ti brž ne pomagajo, skoči nespameten v vodo, da bi za čolnom plaval, a po nesreči ga morska riba zgrabi in ujé. Čolnič se je uže za otokom skrnil in v plitve kraje zavozil, kamor ladja nij mogla za njim. Irs in Lah pustita mornarja samega, in ko na suho stopita, zogneta se Benedk in jo mahneta proti Florenciji. Tam se Lah svoje gospodščini prikaže in vse pové, kako je ušel, in naj ga florentinska gospodska brani, Irs pa pritrjuje, kako je Grek po nečloveški z Lahom ravnal, pa da ponujenih denarjev nij hotel prejeti, samó da bi ubogega Laha na življenji in premoženji oškodoval. Lah je hotel Irsa pri sebi obdržati, da bi vkupe baratala, a Irsu je bilo zmerom bolj tožno po domovini. Poslovi se od Laha, ki ga je bogato obdaril, in pride, predno je šče eno leto minolo, nazaj v svoj kraj na Slovensko. — Voleka

sta se ravno pasla na pašniku pod gričem in sta veselo zamukala, ko sta svojega gospodarja zagledala, in plug je šče zmirom tam na njivi tičal, kjer ga je Irs bil pustil. Ker je v tistem kraju mnogo zemlje a malo ljudij bilo, niso se bližnji sosedje več za plug in vole brigali. Hlev je bil noč in den odprt in vola sta noter in vun hodila, kakor se jima je ljubilo. Irs pa si z denarji, katerih je polni meh domú prinesel, sezida veliko hišo, poišče si tovariščico v zakon in je potem večkrat svojim otrokom in vnučkom zvečer pod lipo pripovedoval, kako je po Turškem potoval in kako se po morji vozil. In ko bi jaz Irsa ne bil slišal pripovedovati, ne bil bi mogel te basni spisati. Zato pa je ta basen od konca do kraja — resnična.

Literarni pogovori in odpisi.

J. P.

III.

Vzbuja se priroda; iz kalij pogleduje zelenje; brstje na drevji pôka; cvetke odpirajo nježne svoje oči in se oblačijo v luči razne boje. Tam v gozdu raste mecesnu nov list; mladi hrast slači lanjsko listje in se oblači v ženitninsko obleko; ptica se v njegovih vejah moži in išče glasno kliče ptičjih svatov. Iz zemskih razpôklin, iz ôtlih debel in drevesnih skorcije, iz vsake špranjice izlega se mrčesje in šumi, buči in brenči v svitlej, toplej solnčini, veselé se življenja, plodé svoj rod, izpolnjujé svoj temni namen. —

„Lepi april“*) zvabi tudi človeka iz zidovja. Kako se mu širijo prsa v pomladnem povetrci! Kakó mu je noga leži, kako um bistrejši, kako srce hrabreje! Posnemáje lehkokrillato ptico teče urno, „érez polje i cesto, od griča do griča hité.“ Poln stoterih načrtov in nakan išče si predmetov delovanja; na brze oblačiče, plavajoče mu nad temenom, pripina svoje daljne misli, in „iz misli se misel mu snuje, iz rádoti rádot cveté.“ —

V pomlajajočej se prirodi tiči nekaj skrivnega, nekaj nadejpolnega nek temni o b é t. Taka je mladost, tak človeški život ves. Blagor mu, kogar ta čarobna moč prirode nikdár ne zapusti! On nosi v sebi seme novih močij, novega življenja, novega hrepenenja; on ostane mlad, in borbe svetá mu ne zadušijo poguma in hrabosti.

Keđar gledámo orača in sejača, ki trosi seme v črno prst, keđar gledámo zeleno bilje strúí, kakó se ono nad brazdo vzdiguje vedno bolj kvišku in kvišku, tedaj se tudi nas loti zaupanje, hočemo li ali nočemo, zaupanje, da vlada nad vsem rastočim in gibljóčim se neka vrhovna oblast, koja daje vsemu bitju svoj smér — dosežen ali nedosežen. In z novim zaupanjem, z novo krepostjo, da! z mlado navdušenostjo povračámo

*) Tako imenujejo laški klasiki, n. pr. Ariosto, Tasso in dr. ta mesec. Pis.

se na svoj posel, na mesto, odločeno nam v prirodi, ne brigaje se za trumo skrbij, koje nas v tesnobi zidovja in vsakdanjosti obhajajo. Mi si obnavljamo v prostej prirodi svoje ideale. —

Mi vsi smo torej pesniki, ako čutimo, a razloček med nami je, koliko ima kateri močij in sredstev izraziti svoja čutja. I nas navdušuje zelenje in življenje v logih in górah, i mi gledamo z veseljem pomladansko cvetje, i mi smo svatje pri možitvi mlade neveste pomladi, i mi glasno ukáje razodevamo svojo radost — a samo nekterim je dan pesniški dar umetne besede! Kajti v poeziji je misel v umetno besedo oblečeno, a te besede so odmev one velike harmonije, koju slišimo in čutimo v živej prirodi. Zató vsa naša proza ne dosega pravega popisa poetičkih čutov; izraziti more jih edino poezija.

Čitajte naše pesnike, in čutili bodete to!

„O kar je življenja po sveti,
I kar je na zemlji stvari,
Ko pomlad začenja cveteti,
Vse giblje se in veseli.

„I srce, ti se ne vzbudiš!
I jezik, ti ne govoriš!
Zdaj klije tebi dvojni cvet,
Pomladi cvet, čas mladih let.

Veselje mi daja peruti,
Ko tiču, ki ječe je prost,
Zemljè skoraj noga ne čuti,
Navdaja me up in mladost“.

(Levstik.)

Poglej, obrni se okrog,
Zelena gora, živ je log;
Povsodi pomladanski cvet
Vesoljni v svate vabi svet.“

(S. Jenko).

„Zatorej razvédri si temni obráz,
Zgerbančeno čelo, mladenič! si vgládi;
Veséli hvaležen se zlate pomládi,
Ter vživaj mladóst, dokler je čas!“

(Bor. Mirán).

Slecite tem strofam pesensko obliko, in vzeli ste vijolici duh in barve, ptici prijetni glas in golč, čednej devi — Vili — vrano kito ali zlatorumene kodre!

D r o b n o s t.

D. T.

Alfonso, vojvoda Kalabrie, je daroval svojemu sinu srebern škit, v kateri so bili vdeleni sledeči symboli: 1. jelen, z napisom: Boj se Boga! 2. štrk, z napisom: poštuj očeta in mater! 3. polž, z napisom: oskrbi svojo hišo, kakor se spodobi! 4. riba delfin, z napisom: stori, kar ti veleva tvoja služba!

Listnica. One č. gg., koji šče niso za 1872 platili, najuljudneje prosimo za poravnanje. — G. Kan-r Val. Prosimo za adresó, ker se Vam namenjeni list nazaj pošila.

 Denašnja „Zora“ ima 4. štev. „Vestnika“ za prilogo.

Izdajatelj i odgovorni urednik: Martin Jelovšek.

Tisk in založba „Narodne tiskarne“ v Mariboru.